

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΟΥΛΙΟΣ

**“Ο χρόνος μ’ έχει διώξει
από τις ωραίες ηδονές...”**

« Όσο περνάει ο καιρός, νομίζω ότι ωριμάζω, κατασταλάζω και θέλω πια στην ποίηση να υπάρχει μεγαλύτερη διαύγεια, μεγαλύτερη περιεκτικότητα και μια άκρα απλότητα...», δηλώνει ο ποιητής Λευτέρης Πούλιος, που τα τελευταία χρόνια έχει αποσυρθεί από τον κόσμο... Εκπρόσωπος της γενιάς των μπητ στην Ελλάδα, ο Λευτέρης Πούλιος, μετά από πενταετή σιωπή, επανήλθε στο προσκήνιο με την ποιητική του συλλογή «Τα επουσιώδη» ▶

◀ Ο ποιητής Λευτέρης Πούλιος τα τελευταία χρόνια έχει αποσυρθεί από τον κόσμο. Ο «σύγχρονος επαναστατημένος ποιητής», κατά τον Τ. Σινόπουλο, ζει μοναχικά και αθόρυβα σε μια μικρή κάμαρα στα Άνω Πατήσια, μακριά από ποιητικές και φιλικές συνάψεις. Στοιχειώδη έπιπλα, τα βιβλία του, τα τετράδια με τα ποιήματα το παράθυρο με τη λεμονιά, απ' όπου παρατηρεί τα ελάχιστα συμβάντα του δρόμου. Αυτή ακριβώς η απόσυρση του ποιητή από την νυχθημερόν περιπλάνηση στις «ωραίες ηδονές», όπως λέει και ο ίδιος, αποτυπώνεται έμμεσα, κι ωστόσο έντιμα και καιρία στην τελευταία του ποιητική κατάθεση: κι αυτό, γιατί ανέκαθεν ο Λ. Πούλιος βίωσε κατάσαρκα – κυριολεκτικά – τον ποιητικό του λόγο πριν τον περάσει στο χαρτί.

Γεννημένος πριν σαράντα πέντε χρόνια στην Αθήνα, δουλεύει σαν υδραυλικός, χρυσοχόος και οικοδόμος, πριν δημοσιεύσει το πρώτο του ποίημα στην εφημερίδα «Αυγή» γύρω στο '60.

Ο ποιητής Τάκης Σινόπουλος στην αρχή και εν συνεχεία ο Γ. Π. Σαββίδης και ο Δ.Ν. Μαροντίης μιλούν εγκωμιαστικά για το έργο του και τον γνωρίζουν στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό. Σήμερα, μετά από μία εικοσαετή, δύσκολη, αλλά και γόνιμη λογοτεχνική ζωή ο Λευτέρης Πούλιος κατέχει μια ξεχωριστή θέση στη νεότερη ποιητική παραγωγή και οικογένεια.

● Σε μια παλαιότερη συνέντευξή σου (περ. «Τέταρτο», 15, Ιούλιος 1986), έλεγες: «Έχω κάνει όρκο να μην ξαναπιάσω μολύβι στο χέρι μου».

Ωστόσο, τον περασμένο Νοέμβριο, ξαναεμφανίστηκες με τη νέα σου ποιητική συλλογή «Τα επουσιώδη». Αυτή, ακριβώς, η «παρασπονδία» σου μου θυμίζει το ποίημα του Σαχτούρη «Τα γράμματα» («Χρωμοτραύματα», 1980) το οποίο, ενώ αρχίζει με το στίχο «Θα πάψω πια να γράφω ποιήματα», κλείνει, τελειώνει, όπως θα γνωρίζεις, με τους υπερόψανους στίχους «κατάρα με τις επτά σιές, πάντα θα γράφω ποιήματα».

«Είχα πει ότι δεν θα ξανάγραφα ποιήματα, γιατί πραγματικά η ποίηση είναι για μου μένα μια λειτουργία που με κουράζει, με εξασ-

ΛΕΥΤΕΡΗΣ ΠΟΥΛΙΟΣ

σθνεύει, με μπάζει σ' ένα χώρο περιέργου, μυστικιστικού, θά ελεγα, έτσι που να χάνω τελικά την επαφή μου με την πραγματικότητα: κάτι που έχει σαν συνέπεια να τραδιέμαι μετά με δύσκολες ψυχικές καταστάσεις. Γι' αυτό είχα πει ότι θα πάψω να γράφω ποιήματα: το ίδιο είχα πει και σε μια άλλη συνέντευξή μου, σε μια εφημερίδα. Τελικά όμως δεν κράτησα το λόγο μου και έγραψα μερικά ποιήματα που δημοσίευσα: κάτι που σκοπεύω να κάνω και στο μέλλον, όσο μπορώ ακόμα. Τώρα, σχετικά μ' αυτό που λέει ο Μίλτος Σαχτούρης, καταλαβαίνω πολύ καλά τι εννοεί και συμφωνώ. Το να πάψεις να γράφεις είναι σχεδόν αδύνατο, όταν έχεις κάτι να πεις, παρ' όλο που θα σου στοιχίσει αυτό, αργά ή γρήγορα. Κάθε φορά που ωριμάζει κάτι μέσα σου πρέπει να θγαίνει προς τον κόσμο, έτσι μέσα από μια διαδικασία λύτρωσης και πόνο μαζή».

● Ο τίτλος «Τα επουσιώδη» με ποιο τρόπο, ακριβώς, φωτίζει τούτα τα ποιήματα;

«Τα τελευταία μου ποιήματα, αν και δγήκαν με πολύ μεράκι, εν τούτοις με βασάνισαν πολύ στο τελικό πλάσιμό τους. Τα λέω επουσιώδη, γιατί συγκριτικά με τα προηγούμενα τα θεωρώ λιγότερο σημαντικά, όσον αφορά τουλάχιστον τις διωματικές συνθήκες που τα γένησαν. Είναι

ποιήματα μιας τετραετίας, γραμμένα ανάμεσα στο '83 και το '87».

● Προκαταβολικά, θα μπορούσε κάποιος να παρατηρήσει ότι τα τελευταία σου ποιήματα συγκριτικά με τα προηγούμενα είναι πιο μικρόσχημα, πιο επιγραμματικά, και, ως εκ τούτου, παρουσιάζουν μια εκτενέστερη – ορισμένες φορές και υψηλότερη – δραματική πυκνότητα. Υποχωρεί αισθητά, δηλαδή, το ποίημα – ποταμός, το παραμιλητό με τα μεγάλα αφηγηματικά μέρη και ο ποιητικός σου λόγος κρυσταλλώνεται πια σε ελλειπτικότερη και καθαρότερη φόρμα. Αυτό ήταν συνειδητή επιλογή σου ή προέκυψε μέσα από τις σημερινές διωματικές σου συνθήκες και την ποιητική σου ύλη;

«Όσο περνάει ο καιρός, νομίζω ότι ωριμάζω, κατασταλάζω και θέλω πια στην ποίηση να υπάρχει μεγαλύτερη διαύγεια, μεγαλύτερη περιεκτικότητα και μια άκρα απλότητα. Αποφεύγω τα σχήματα τα μεγαλόστομα, αποφεύγω τις ρητορείες, τα περιττά βάρη και συγκεντρώνομαι, προσηλώνομαι στο ουσιώδες. Αυτό βέβαια οφείλεται και στην αλλαγή της ζωής μου. Ο χρόνος μ' έχει διώξει από τις ωραίες ηδονές, δεν μπορώ πια να μεθύσω, να αλητέψω, να γυρίσω νύχτα... έχω μεγαλώσει πια για όλα αυτά...».

● Η ασκητική ζωή σου σήμερα, με άλλα λόγια, διαπλάθει, ως ένα σημείο, την ποίησή σου;

«Ακριβώς. Δεν έχω πια τα κεντρίσματα, τα εξωτερικά ενάσματα να μιλήσω, να σκεφτώ και να γράψω, όπως παλιά. Γι' αυτό περιορίζομαι σ' αυτά τα ελλειπτικά ποιητικά σχήματα».

● Στην πρώτη ποιητική σου κατάθεση («Ποίηση Ι», 1969) αναφέρεεις χαρακτηριστικά στο μικρό πρόλογο σου: «Δέχτηκα την ποίηση σαν κώδικα ζωής. Αν κι η ποίηση με δεχτεί, θα πεις πως δεν χάθηκε η σθενή μου πιθανότητα να δικαιωθώ». Θα είχε ενδιαφέρον, νομίζω, να συζητήσουμε σήμερα – είκοσι χρόνια μετά – για το ποιητικό, αλλά και το διωματικό αποτύπωμα αυτού του μικρού αποσπάσματος πάνω στην εν γένει ποιητική και διωματική σου πορεία.

«Το μόνο που περιμένω από την ποίηση είναι να μπορέσω να εκφράσω την ανθρώπινη πρωτο-

τυπία μου, με όσο το δυνατόν πιο άμεσο και έντονο τρόπο. Ν' αφήσω το χνάρι μου σε μια εποχή και σ' ένα τόπο. Αυτό είναι, νομίζω, το πιο σημαντικό για μένα. Άλλα οφέλη δεν υπάρχουν από την ποίηση και δεν πρέπει να υπάρχουν άλλα οφέλη, όπως δόξα, λεφτά ή κοσμοκρίτες... Πάντα προσπαθούσα να εκφράσω τα διώματά μου σε σχέση με το κοινωνικό γίνεσθαι και τα μεγάλα υπαρξιακά αδιέξοδα της εποχής μου. Η γραφή μου γεννιέται από μια τέτοια ανάγκη. Μια ποίηση, όπου η εσωτερική διαμαρτυρία γίνεται κοινωνική κραυγή και το αντίθετο: Η κοινωνική αδικία φιλτράρεται και περνάει μέσα από την ατομική κραυγή.

Το άτομο, το "εγώ" του ποιητή μπαίνει κι αυτό μέσα στο γενικό-μερο πολιτικό αίτημα. Η ψυχή του ποιητή γίνεται το κοινωνικό πεδίο, όπου λαβαίνουν χώρα όλες οι συγκρούσεις. Έτσι η έννοια της επανάστασης πλαταίνει και βαθαίνει: Αλλαγή στους θεσμούς, και στις συνειδήσεις συνάμα.

Γι' αυτό πιστεύω ότι η γλώσσα πρέπει να φορτιστεί μ' ένα καινούργιο περιεχόμενο, η λέξη να ηχήσει πολυσήμαντα και να αγκαλιάσει όλα τα επίπεδα της πραγματικότητας. Έτσι, μ' αυτή την έννοια, ο ποιητής μπορούμε να πούμε ότι διαρκώς καταστρέφει και γεννάει τη γλώσσα».

● Σε ποια σημεία συγκλίνει και σε ποια αποκλίνει η «φύση» και η «θέση» του ποιητή στο σύγχρονο κόσμο συγκριτικά με παλαιότερες εποχές; Πιστεύεις ότι σήμερα μπορούμε ακόμα να αξιωνόμαστε από τον ποιητή να γνωρίζει και να μας κοινοποιεί μέσα από το έργο του μια άλλη τάξη πραγμάτων, κοσμολογικής ή οντολογικής υφής;

«Η φύση του ποιητή είναι πάντα η ίδια, μένει αμετάβλητη. Η θέση του ακολουθεί τη ροή του κόσμου, μια και ο ποιητής αντανακλά την εποχή του. Επειδή όμως η φύση του, η καταγωγή και ο προσορισμός του είναι η υπέρβαση, ο ποιητής αντικατοπτρίζει το χρόνο και τον τόπο του με μια πνευματική δύναμη που ξεπερνάει, τόσο τον ίδιο, όσο και την ποίηση του και την εποχή του. Σήμερα ο ποιητής οφείλει να περιπλανηθεί και να στοχαστεί στα μυστήρια της "άσχημης" ζωής,

Εργογραφία Α. Πούλιου

«Ποίηση Ι» (1969), «Κέδρος»
 «Ποίηση» (1973), «Κέδρος»
 «Ποίηση 1,2» (1975), «Κέδρος»
 «Τα ποιήματα, επιλογή 1969 - 1978» (1976, 1982), «Κέδρος»
 «Γυμνός ομιλητής» (1977), «Κέδρος»
 «Το αλληγορικό σχολείο» (1978), «Κέδρος»
 «Ενάντια» (1983), «Κέδρος»
 «Τα επουσιώδη» (1988), «Κέδρος»

όπως παρουσιάζεται στους δρόμους, στις ταβέρνες, στα άσπυλα, στις φυλακές. Σε μια εποχή γεμάτη άγρια φαντασία, με υπέροχες προσδοκίες, όπου μέσα κατοικούν ταπεινωτικές αθλιότητες, η ποίηση πρέπει να αισθανθεί και να ερμηνεύσει αυτή την εικόνα του κόσμου. Ο ποιητής πρέπει να είναι έτοιμος να κάνει συμφωνίες με το απρόοπτο. Δεν ξέρουμε πια τι είναι ζωή, τι είναι τέχνη, ως είμαστε ανοιχτοί προς πάσα κατεύθυνση. Η ντροπή ας παραμεριστεί τελείως κι ο αιώνας ας δώσει διαδατήριο σε ό,τι έχει θεωρηθεί κατά το παρελθόν κυνικό, φριχτό, άσεμνο, προκλητικό. Ο ποιητής πρέπει να μην κάνει οικονομία πνευματικών, ψυχικών ή σωματικών δυναμικών. Μ' έναν ακατάσχετο ενθουσιασμό πρέπει να δίνεται, να προσφέρεται στον κόσμο, γιατί εκεί αναδύεται η ποίηση. Έτσι, μ' αυτό το σκεπτικό, η μεγάλη ποίηση περιέχει απαντήσεις σε ό,τι απα-

σχολεί και συνθλίβει τον αιώνιο άνθρωπο, μια και πηγάζει απ' αυτόν».

● Όταν πρωτοεμφανίστηκε στα Γράμματα σε «κατεχώρσαν», σε μεγάλο βαθμό, ως «Απόστολο» της γενιάς των μητ στον τόπο μας. Στις μέρες μας, αυτό το λογοτεχνικό – και όχι μόνο – ρεύμα δρίσκεται πια σε οριακή υποχώρηση. Εσύ, από την πλευρά σου, πώς βλέπεις, σήμερα, το μέλλον της ποίησης, αναφορικά με τα κοινωνικά και υπαρξιακά αιτήματα, που έθεσαν τη δεκαετία του '60 οι εκπρόσωποι των μητνικ;

«Η ποίηση σταματάει στους μητ πωλητές, στους μητνικ. Αν δεν είχαν υπάρξει αυτοί, εγώ δεν θα μπορούσα να είχα γράψει ούτε έναν στίχο. Τις ρίζες μου τις έχω μέσα σ' αυτή τη γενιά της αμερικάνικης ποίησης. Με τη μακρής επιρροή τους κατάφερα να αρθρώσω το δικό μου λόγο και να αρχίσω το δικό μου λογοτεχνικό παιχνίδι. Αυτοί προβάλλουν έναν υπαρξισμό, μια κοινωνική αμφισβήτηση με μεταφυσικό περιεχόμενο, μια νέα όραση του κόσμου και προσπαθούν να δώσουν στον άνθρωπο τη χαμένη του αξιοπρέπεια.

Είναι πολύ σημαντική η προσφορά τους στην ποιητική τέχνη, αλλά και στη σχέση και στην καθημερινή συμπεριφορά του σύγχρονου ανθρώπου, έτσι που εγώ προσωπικά να δυσκολεύομαι να σκεφτώ κάποιον μεταμπετνικό ποιητή... δεν ξέρω. Κανένας δεν μπορεί να πει ποιο θα είναι το μέλλον της ποίησης. Αυτοί οι άνθρωποι κατέγραψαν μέσα στο έργο τους το πρόσωπο του σύγχρονου κόσμου, έτσι σκληρό, ωμό, απελτιωμένα τρυφερό, όμορφο... με όλο του το σακατίνι. Αν εγώ τώρα παρεκκλίνω από αυτή την πορεία που χάραξαν οι μητνικ, θεωρώ ότι οπισθοχωρώ, ότι συμβιβάζομαι, δεν πάω μπροστά, ούτε σαν ποιητής, ούτε σαν άνθρωπος. Γιατί, ως μην ξεχνάμε ότι ο μύχιος σκοπός της ποίησης είναι να παρηγορεί τον άνθρωπο, να τον ανακουφίζει και να του δίνει ένα πρότυπο ηθικής ομορφιάς».

● Πιστεύεις στην παρθενογένεση στο χώρο της τέχνης ή θεωρείς ότι η έντιμη και ουστηματική μαθητεία – στην αρχή ακόμα και μίμηση – είναι νόμιμη και κάπου

αναγκαία διαδικασία, για να αποκτήσει κάποιος δημιουργός κάποτε – αν αποκτήσει – την προσωπική του φωνή, το δικό του ίχνος;

«Δεν πιστεύω στην παρθενόγνεση στο χώρο της τέχνης. Ειδικότερα για την ποίηση, θεωρώ ότι κάθε ποίημα προκύπτει από κάποιο προηγούμενο. Παρ' όλο που στο χώρο της μύησης οι συγγένειες και οι αιμομιξίες φέρνουν τον εκφυλισμό, στο χώρο της ποιητικής τέχνης οι μυητικές διαδικασίες, οι επιμιξίες λειτουργούν γόνιμα και ανανεωτικά. Κανένα ποίημα δεν πέφτει από τον ουρανό. Μαθαίνουμε να γράφουμε ποιήματα διαβάζοντας ποίηση, άρα επηρεαζόμαστε σε μικρό ή μεγάλο βαθμό. Και δεν αναφέρομαι σε ποιητές μιας εποχής ή ενός τόπου, μιλάω διαχρονικά και παγκόσμια».

● Διαβάξεις σήμερα ποίηση, λογοτεχνικά ή στοχαστικά κείμενα; Υπάρχουν κάποια βιβλία που ανατρέχεις συστηματικά σ' αυτά;

«Διαβάζω συνέχεια ποίηση και είναι ορισμένα ποιητικά βιβλία που τα μελετώ από τα νεανικά μου χρόνια. Όπως το “Μια εποχή στην κόλαση” του Ρεμπώ, τον Βιγιόν, τον Όμηρο, τον Χαίντερλιν και τον Ουίτμαν.

Είναι βιβλία, που με τον καιρό έχω αποκτήσει μια τρομαχτική οικειότητα μαζί τους. Διαβάζω επίσης και μυθιστορήματα, όπως το “Πορτραίτο του Ντόριαν Γκρέυ”, τα μυθιστορήματα του Έρμαν Έσε και του Ντοστογιέφσκυ. Συνήθως αποφεύγω το πεζό, γιατί έχω συνηθίσει να διαβάζω ποίηση, να σκέφτομαι και να βλέπω ποιητικά και για να με συγκινήσει ο πεζός λόγος πρέπει, ή να θυμίζει ποίηση ή να έχει κάτι πραγματικά συγκλονιστικό να διατυπώσει. Ενώ η ποίηση ποτέ δεν με κουράζει και υπάρχουν ποιητικές σελίδες που θα ανατρέχω σ' αυτές μέχρι να πεθάνω. Ορισμένα από τα στοχαστικά βιβλία που αγαπώ είναι του Πλάτωνα, του Νίτσε και του Μπέρξον, καθώς και του Κρισναμούρτι».

● Εκτός από τον Όμηρο, ελληνική ποίηση διαβάξεις;

«Από Έλληνες ποιητές διαβάζω ορισμένους και εξακολουθητικά, μ' ενοχλεί να διαβάζω ό,τι πέφτει στα χέρια μου. Διαβάζω το δημοτικό τραγούδι, τον Κάλ-

δο, τον Καβάφη και τον Σεφέρη και από τις γυναίκες τη Μαρία Πολυδούρη».

● Νεότερη ελληνική ποίηση; «Όχι, δεν διαβάζω καθόλου».

● Πώς θα ερμήνευες το φαινόμενο ότι, ενώ η νεότερη και ακόμα εντονότερα η νεότερη ποιητική παραγωγή εμφανίζεται μ' έναν υπερπληθωρισμό εκδόσεων, οι πραγματικά προσωπικές φωνές εξελικτικά σπανίζουν;

«Όλος ο κόσμος ασχολείται με τα βιβλία, οι περισσότεροι έφηβοι και νέοι πασχίζουν να εκδώσουν ένα ποιητικό βιβλίο – κι αυτό έχει κορυφωθεί τα τελευταία χρόνια.

Αλλά απουσιάζει κραυγαλέα η ποίηση και ο ποιητής. Ο καθένας γράφει ό,τι του καπνίσει και έχει γεμίσει η αγορά από ποιητικές συλλογές, που καλύτερα θα έπρεπε να μένουν στα συρτάρια των “δημιουργών” τους και δεν αναφέρομαι μόνο σε πρωτοεμφανιζόμενους ή νέους ποιητές, αλλά και σε παλαιότερους και δοκιμασμένους. Αυτό το φαινόμενο, κατά τη γνώμη μου, δείχνει μια παρακμή ευρύτερη, κοινωνική και υπάρξιακή. Όλοι θέλουν να ξεφύγουν από τη σκόνη της ανωνυμίας και της καθημερινότητας και να προβάλουν μια αξίωση, ένα πρόσωπο ιδιαίτερο, που θα έχει διάρκεια στο πέρασμα του χρόνου».

● Πώς είναι μια καθημερινή σου μέρα;

«Όταν η μέρα μου είναι λογική – γιατί είναι και μέρες παράλογες και μέρες δύσκολες, είναι και μέρες άγριες, είναι και μέρες γεμάτες ποίηση και δημιουργία – τότε κυλάει χωρίς τίποτα το σημαντικό, το απρόοπτο και το ξαφνικό. Δεν βγαίνω από το σπίτι συνήθως και περιμένω να βραδιάσει για να 'ρθει η άλλη μέρα. Είναι όμως και μέρες που με πιάνει η μανία της ποίησης και δεν μπορώ να ξεκολλήσω από το χαρτί. Ό,τι κάνω, με ό,τι κι αν ασχοληθώ, γίνεται λέξη, στίχος, ποίημα.

Βλέπω, ας πούμε, από το παράθυρό μου ένα ασήμαντο συμβάν, ακούω κάτι στο ραδιόφωνο, διαβάζω κάτι σ' ένα βιβλίο, βλέπω ένα όνειρο – όλα αυτά η ποιητική μου διάθεση τα απορροφά σαν σφουγγάρι και τα αποθέτει πάνω στο χαρτί».